

A. S. Neill: Egy iskolamester naplója (1915) – részletek – 2

június 6, 2014

II. rész

4. fejezet

45. o.

Egy fiatal tanfelügyelő állított ma be hozzánk. Tantárgya a kézírás, és elméletei is vannak a témában. Nekem is vannak. Úgyhogy érdekes beszélgetést folytattunk.

Ő úgy gondolja, hogy a kézírás egy gyakorlati tudomány, ezért úgy kell megtanítanunk a gyerekeket írni, hogy ezzel a tudással a birtokukban tizennégy éves korukban képesek legyenek egy állást megszerezni.

Szerintem, a kézírás egyfajta művészet, olyan, mint a szabadkézi rajz. Az én nézetem a helyénvalóbb, mert az övét is magában foglalja. Ha össze kéne mérnünk az erőnket, simán megverném tollforgatásban. Nem értettem, min aggódik annyira. Mit számít a stílus? Az a művészet teszi széppé az írást, amit a stílusba fektetünk bele. Két óra alatt megtanítok egy gyereket írni; egyszerűen csak lassan kell írnia ahhoz, hogy szép is legyen. Én a régi típusú tanítói kézírást kedvelem; a laza csuklóval írt kerek betűket a vastag lefelé és vékony felefelé mutató vonásokkal. Szeretem az „m” betűket a szép kapcsolódásaival közepén. A Times másolófüzete az etalon – számomra. De ennél többet miért is szólnék a témáról. Kár lenne a tintáért.

— — — — —

Ma a kezember került a *Népszerű Nevelő*[1] egyik száma. Többnyire jó dolgok vannak benne, de nem tudok elszakadni a gondolattól, hogy az egészet áthatja egyfajta igénytelenség. A folyóirat fő célja nyilvánvalóan az, hogy a gyerekeket hozzásegítse a sikerhez – mármint ahhoz a sikerhez, ami a világ szemében az. „Dolgozz keményen – zengi – és így lehet belőled gazdag áruháztulajdonos, mint Whitely vagy Gamage. Tanulj, ha gazdag és befolyásos akarsz lenni!” Micsoda eszmények!

Tanítsuk meg a gyerekeket gyorsítani, főzni, gépírni, de könyörgöm, ne nevezzük ezt oktatásnak! Az oktatás célja a gondolkodás megtanítása kell, hogy legyen; nagyívű gondolatokkal, az élet művészi oldalával, az élettel magával kellene foglalkozni. A pénzhajhász istene a kereskedelem, de az enyém nem az. Azt akarom megtanítani a tanítványaimnak, hogyan éljenek; a *Népszerű Nevelő* meg azt akarja megtanítani, hogyan maradjanak életben. A két eszmény között nagy a különbség!

Úgy fest, hogy a skót oktatási minisztérium osztozik a folyóirat ideáljaival. Megköveteli, hogy tartsunk kertészkedés-, famegmunkálás-, főzésórákat; egyszóval gyakorlatias férfiakat és nőket nevel.

Nekem ez ellen csak az a kifogásom, hogy szerintem a nők és a férfiak túl gyakorlatiasak így is. Láttam egyszer egy edinburgh-i névtáblát: „John Brown gyakorlati kéményseprő”. Gyakran időztem el azon a gondolaton, vajon egy elméleti kéményseprő milyen lehet, és nagy vágyat éreztem, hogy találkozzam egy olyannal. Szerintem oktatási rendszerünknek elméleti utcaseprőket, vasutasokat, földműveseket, cselédeket kellene kitanítania. A gyakorlati részt úgyis idejekorán beléjük verik.

— — — — —

Most a rajzolással kísérletezem. Elviselhető szinten tudok

fekete-fehér ceruzarajzokat készíteni, és lenyűgöz ez a tevékenység. Látom, hogy a rajz jelentősége eltörpül a jóízlésé mellett, és, hogy meg tudom tanítani az olyan gyerekeket is ízléses alkotásokat készíteni, akik előtte egy vonalat sem bírtak rendesen meghúzni.

Először távoli tárgyakat rajzolunk le – egy facsoportot a látóhatáron. A gyerekek a 2B-s ceruzájukkal szebb képeket rajzolnak, mint amiket otthon lógatnak fel a szüleik a falra. Fokozatosan egyre közelebbi tárgyakat rajzolnak le, és egy idő után eljutunk az igazi rajzhoz. Kihagyjuk a vázákat, kockákat és ellipsziseket; modellünk az állófogas vagy egy iskolatáska. A körvonalak nem annyira számítanak, a hangsúlyt az árnyékolásra fektetem.

Azt észrevettem, hogy a gyakorlás nem kifejezetten javít a képességeiken; ezzel a tehetséggel születni kell.

A tervezés nagyon nagy tetszést arat a gyerekek körében. Ma arra kértem őket, hogy tervezzenek négyzethálós lapra templomablakot. Néhány rajz egészen jól sikerült. A fiúknak adtam piros tust, hogy azzal húzzák meg a körvonalakat, azután kiragasztottam a rajzokat a falra.

Feldereng egy tanfelügyelő képe, aki jó pár évvel ezelőtt azt mondta, hagyjak fel a rajzóráimmal. Most már senki kedvéért fel nem adnám. A tervezés nagyon élvezetes tevékenység, és kihozza a gyerekek természetes jó ízlését; sokkal inkább, mint bármi másfajta rajztevékenység. A rajz számomra (főleg a skiccelés) művészet, nem pedig a megfigyelési kézséget fejlesztő tantárgy. Egyes egyedül az esztétika tudományába sorolható be. A rajz, a zene, a költészet arra szolgálnak, hogy a gyerekek ráérezzenek az élet ízére, amivel a szépségnek együtt kell járnia.

Ma két vázlatomat mutattam meg a gyerekeknek. Az egyik az edinburgh-i városházát, a másik a Whitehorse Köz-t ábrázolja. Páran azt mondták, szerintük a Whitehorse-os a szebb, mert az

nem olyan befejezett. „Ez hagy valamit a képzeletünknek is” – állapította meg Tom Dixon.

— — — — —

Vajon lesz valaha az életben olyan kiadó, amelyik elfogadható olvasókönyvet ad a gyerekek kezébe? Én még használható darabot sosem láttam. Némelyik részleteket közöl Dickenstől, Fieldingtől, Borrowtól (maga az unalomvölgy) és Hawthorne-től (szintén). Ezekben a részletekben nincs semmi érdekfeszítő; füle-farka nincs kiragadványok. Ráadásul a gyerekek a drámaiságot kedvelik, a prózaiságtól egyből eltompul szegény kicsi lelkük.

Olyan olvasókönyvet szeretnék végre a kezemben tartani, amelyiket direkt gyerekek számára állítottak össze. Kerek egész történeteket, izgalmas párbeszédekkel. Minden elbeszélés párbeszéddel kellene, hogy kezdődjön. Mindig meleg szívvel gondolok Guy Boothby[2]-ra, mert az ő történetei szinte mindig azzal kezdődtek, hogy „Kezeket fel, vagy lövök!”, vagy valami hasonlóval.

Bárcsak hozzájuthatnék egy olyan olvasókönyvhöz, amiből még én tanultam anno. Telis-tele volt izgalommal. Az első olvasmány a moszkvai tűzvészről szólt, aztán jött Dodds kapitány és a kalóz története (Reade regényéből, a *Hard Cash*-ből[3]), aztán a *Szarvasvadászból* egy fejezet, egy rajzzal, amin indiánok tomahawkot dobálnak a főszereplőre. Hogy imádtam én azt a könyvet!

Úgy vélem, a drámai műfajok olvasásának meg kell előznie a prózáét. A gyerekek az életről szeretnek olvasni, nem naplementék meg végtelen utazások leírását; az életről meg regényes dolgokról.

Végleg megszabadultam az olvasókönyvünktől, most már a helyesíráshoz sem használjuk. Igazából nem is tanítok helyesírást; valahogy nem illik be a tanítási koncepciómba.

A tanítás alapja a logika. Az angol helyesírás viszont teljesen illogikus. Ha elmagyarázom a gyerekeknek, hogy a „cough” szót „kaf”-nak ejtjük, akkor a logikus számára az lesz, hogy a „rough”-ot „raf”-nak, a „through”-t pedig „traf”-nak[4]. Ha meg azzal jövök, hogy azért kell a helyesírást bevérsni, mert abból következtethetünk a szó eredetére, akkor ha őszinte akarok maradni, azt is meg kell magyaráznom, hogy a matiné szó az angolban nem délelőtti előadást jelent (hanem délutánit – a ford.), a manufaktúrában készült dolgok pedig nem feltétlen „kézzel gyártottak”. Így aztán a helyesírás mehet a sutba.

Én „tanultam” az iskolában helyesírást, de igazából csak akkor kezdtem ráérezni, amikor már sokat olvastam. A helyesírás pusztán külsőség. Minden gyerek le tudja írni helyesen, hogy „hagyja” vagy, hogy „először”, de tíz év múlva valószínűleg már „haggya” és „elősször” lesz ezekből. Miért? A magyarázatot én abban látom, hogy azért, mert az illető nem olvasott könyveket az eltelt idő alatt. Mindegy is, hiszen a szótárak filléres kiadások.

— — — — —

Ma délután felültem az asztalomra, és rágyújtottam a pipámra. Margaret Steel és Lizzie Buchan épp a terem takarították. Margaret egy pillanatra elgondolkodva meredt rám.

– Kérem, uram, miért dohányzik? – kérdezte.

– Nem is tudom, Margaret, -vágtam rá. – Rossz szokás, gondolom. Olyasmi, mint fiúknak leveleket írogatni.

Hirtelen rettenetes nagy elánnal hajolt le összeszedni a papírfecniket a padlóról.

– Azon tűnődöm, – méltáztam – hogy vajon ma is ugyanúgy van ez, mint régen? Most hogy van ez, Margaret?

A kislány egyből lebukott a padok alá egy darab papírért.

– Én is írtam leveleket lányoknak – mondtam. Margaret felkapta a fejét.

– A tanár úr? – hüledezett.

– Nem vagyok én olyan öreg! – tiltakoztam.

– Kérem, uram, én nem úgy értettem – hebegte zavarában.

– Dehogyanem, te kis huncut! – nevettem fel.

– Kérem, uram, – motyogta – ön miért nem n-n-nős? – Erre felálltam és a kalapomért nyúltam.

– Egyszer megcsókoltam egy lányt az iskola ajtaja mögött, Margaret – feleltem szórakozottan. Nem értette. De ahogy így belegondolok, nem is csodálom.

– – – – –

Ma volt a jutalmak kiosztásának napja. Az öreg Mr. Simpson beszédet is tartott.

– Fiúk, – harsogta – tanuljatok keményen, és talán egyszer olyan lelkes lehet belőletek, mint Mr. Gordon. – Szünet. – Vagy – folytatta – ha ez nem sikerül, még lehetnek olyan tanítók, mint itt Mr. Neill.

Amúgy az egész nagyon lapos volt: a kitüntetett diák, egy lány, már nem is jár az iskolánkba, hanem cseléd egy tanyán. De az öreg Mr. Simpson ezt nem tudta, én meg inkább nem világosítottam fel szegény párát. Olyan nagy lelkesedéssel beszélt az élet sikereiről!

Utálom a jutalmakat. Ma Margaret Steel és Violet Brown, akik amúgy a legjobb barátnők, meg tudták volna fojtani egymást egy kanál vízben. Holnap felolvasom nekik *Párizs ítéletét*. Jaj, micsoda szemétrevalók ezek a tankönyvek! Egy olvasható irodalmi részlet nincs bennük – *Matty az iskolapadban* meg *A lány, aki elment az iskolába*. Halleluja!

9. fejezet

[...]

98. o.

Egy hölgy ma azt kérdezte tőlem, tanítok-e a gyerekeknek jómodort. Mondtam, hogy nem. Megkérdezte, miért nem. Mondtam, hogy azért, mert a jómodor humbug, az én legfőbb kötelességem pedig épp az, hogy megszabadítsam őket a sok humbugtól. Megkérdezte, hogy akkor miért emeltem neki kalapot, és erre természetesen már nem volt jó válaszom. Újra meg kell jegyeznem, hogy „a világon a legnehezebb dolog egyszerre az elveinkhez híven élni, és becsületesnek is maradni”.

Visszagondolva, úgy vélem, hogy ez az eset jól példázza az egyén kontra közösség problematikáját. Az ember nem bír következetes maradni. Ha a meggyőződésem szerint élnék, a természetes következménye az lenne, hogy hamarosan kivetne magából a társadalom, egy kivaszított pedig nem hasznos tagja a közösségnek. Nem azért emelem meg a kalapom a nők előtt, mert a tiszteletemet akarom kifejezni, (néha azért tiszteltem őket, mindig mélyen meg is hajlok az iskolaszék elnöknője előtt, de tőle igencsak tartok), hanem mert nem látom értelmét, hogy az élet apró dolgai ellen menjek. Tulajdonképpen az egész kalapemelés dilemma összefoglalható azzal, ahogyan az alsó és alsó-középosztálybeli fiúk nem emelnek kalapot az anyjuk előtt, de megteszik a lelkes felesége előtt.

Nem, én nem tanítok jómodort. Ha egy fiú uramnak szólít engem, azt a saját szabad akaratából teszi. Úgy vélem, a jómodort nem lehet tanítani, a tanított jómodor mindig erőltetett, mindig eltúlzott. Az én úriember-ideálom az, aki veleszületett jó ízléssel és művészi érzéssel rendelkezik. Az úrihölgy-ideálom, hát... az egyik legigazibb úrihölgy, akit csak ismertem, egy tejboltot vezetett Edinburgh-ban.

Megpróbálom arra rávenni a gyerekeket, hogy úgy bánjanak másokkal, ahogyan szeretnék, hogy velük bánjanak. Shaw erre azt mondja: „Inkább ne, mert mások ízlése nem biztos, hogy olyan, mint az övéké!” A jó öreg G. B. Shaw!

Egyszer tanítottam egy olyan iskolában, ahol vallási alapon tanították a jómodort. Egy nap elvertem egy gyereket. Megköszönte nekem.

[...]

11. fejezet

116.o.

Egy falusi ember megállított ma reggel iskolába menet.

– Most nézze meg! – mondta, egy törött faágra mutogatva a kertjében. – Hát ennyit érnek a maga fegyelmezési szokásai! A maga egyik kölke eresztette be a papírsárkányát a kertembe. A pokolba is! Én eztet nem tűröm tovább! Most azonnal elmegy az iskolába, oszt elveri azt a kölket, hogy élete végéig megemlegesse!

Türelmesen elmagyaráztam neki, hogy összetéveszt a falusi csendőrrel, és hogy a letört ághoz az égvilágon semmi közöm. Nagyon dühös lett, de egyszerre elakadt a szava, mikor azt mondtam:

– Én nagyon együtt érzek magával. Ha az én kertem lenne, én még magánál is csúnyább dolgokat mondtam volna. Másrészt viszont, ha én húsz évvel fiatalabb lennék, és az én sárkányom lett volna, én ugyanazt tettem volna, mint az a kölyök. Na, isten áldja!

Bár nem tartozott rám az ügy, mégis magamhoz hívtam a fiút, és próbáltam meggyőzni, hogy legyen tekintettel másokra is. Aztán a gyerekekhez szóltam:

– Legyetek szívesek átadni a szüleiteknek, hogy én nem a falu rendőre vagyok, hanem a tanítója!

Azt hiszem, sok szülőt bosszant, hogy nem vagyok hajlandó fegyelmezni. Úgy érzik, hogy nem végzem el helyettük a piszkos munkát; úgy gondolják, hogy a tanító dolga lenne, hogy idomítsa a gyerekeket – a mások gyerekeit, nem is a sajátjait. Úgy vélem, hogy nagyon nehéz dolgom van. Otthonról a gyerekek sok rosszat hoznak; hallják, ahogy a szülei szapulják a tanítót, és nem tudják, hányadán is állnak vele ők maguk. Az átlag szülő a tanítót közellenségnek tekinti. Ha megütök egy gyereket, a szülő a gyerek pártját fogja, ha nem ütöm meg azoknak a gyerekeit, akik amúgy verik őket, akkor pedig felháborodva kérdik, hogy mi lesz így az iskolából? Sok álmatlan éjszakát okoz ez nekem. Én úgy érzem, hogy a gyerekek oldalán állok. A törvény és a fegyelmezés ellen teszem le a voksomat; én a szabad akarat híve vagyok!

[...]

13. fejezet

136 .o.

Ma este MacMurray-nál jártam vendégségben; bemutatott az előző iskolaigazgatónak, Simpsonnak, aki ma nagy ember a Pedagógia Intézetben, és valószínűleg elnök lesz jövőre. Mac úgy mutatott be, mint „a fickó, akinek olyan érdekes elméletei vannak a pedagógiáról; fittyet hány a tanfelügyelőkre, és szívből utálja a fegyelmezést”.

Simpson rám nézett, majd felnyögött.

– Majd kinövi, fiatalember! – jelentette ki bölcselkedve.

Nevettem.

– Pont ettől félek – közöltem. – Félek, hogy az oktatásügy malmaiban majd szépen felőrlődnek szépreményű terveim.

- Majd meglátja, a tapasztalat nem pusztítja el a szép terveket.
- A tapasztalat – mondtam – Oscar Wilde hét halálos erényének egyike! A tapasztalt ember az, aki inkább nem csinál semmit, csak mert egyszer már megégette az ujjahegyét. Az ilyen tapasztalat gyáva kukaccá tesz.
- Nyilván viccel – mondta Simpson. – Józan meglátásom szerint, én a magam harmincnégy év tanítási tapasztalatával, sokkal többet tudok magánál, ha nem haragszik, hogy ezt mondom. Fiam, én már akkor tanítottam, amikor a maga apja még nem is találkozott az anyukájával! – tette hozzá.
- Ha látná, hogy egy fiú meg egy lány szerelmesek egymásba, odaültetné-e őket egymás mellé?
- Atyaég! Persze, hogy nem! – kiáltotta. – De mi köze van ennek mindehhez?
- De miért nem hagyja, hogy kiteljesedjék a szerelmük? – vontam kérdőre.
- Miért nem?! Ha egy tanár ilyesmire buzdítaná a gyerekeket, tudja Isten, hová vezetne az!
- Pontosan! – mondtam. – A tapasztalat azt mondatja magával, hogy mindent el kell kövessen, hogy a gyerekek erkölcsét megőrizze.
- Hát, tudnék mondani példákat arra, hogy...
- Nem nagyon akarom őket hallani! – vágtam közbe. – Azt akarom csak mondani, hogy a tapasztalat magát megfélemlítette. Add már ide azt a bagót, Mac!
- Azt akarja mondani, hogy maga ilyen elvek szerint tanít? – kérdezte Simpson. – Hogy az ördögbe tart maga így fegyelmet?
- Megvagyok nélküle.

– Atyaég! Ezt nevezem! Megkérdezhetem, hogy miért van meg nélküle?

– Pusztán személyes okokból – feleltem. – Nem szeretném, hogy bárki szabályokat írjon elő nekem, ezért én is megtagadom, hogy a gyerekeknek viselkedési normákat írjak elő.

– De hogy az ördögbe tud így bármi munkát elvégeztetni velük?

– A munka nagyon túl van becsülve, ahogyan a tudás is.

– Badarság! – mondta Simpson.

– Rendben van – jegyeztem meg szerényen. – Ha a tudás olyan fontos, akkor miért van az, hogy a legtöbb egyetemi professzor csak szajkózza a sok közhelyet? Miért van az, hogy az átlag egyetemi kitüntetett csak hatodrangú tudós?

– Tehát akkor az egész skót oktatás felesleges?

– Nagyjából, igen, az.

Azt hiszem, ez volt az a pillanat, amikor Simpson komolyan kételkedni kezdett elmém épségében.

– Fiatalember, – kezdte komolyan – egy nap majd rájön, hogy a munka, a tudás és a fegyelem mindenkifelett való. Nézze meg a német népet!

A komód irányába hadonászott, én pedig odafordultam.

– Nézze meg, hogy a németek a tudás és a fegyelem révén mire voltak képesek!

– Akkor mire fel a nagy igyekezet, hogy egy ilyen csodaállamot a földre döngöljünk? – vetettem fel közönyösen.

– Nem a fegyelmet akarjuk megdönteni, hanem a militarizmust.

– Remek! – mondtam. – Örülök, hogy ezt hallom. Épp ezt próbálom meg itt Skóciában megtenni: meg akarom dönteni az

iskolai militarizmust, és mivel a legtöbb tanár a militarizmust fegyelemnek hívja, hát én megtagadom a fegyelmet is.

– Ez mind nagy badarság, ugye tudja? – vetette oda nekem.

– Nem, nem az. Ha megverek egy gyereket, mert elrontotta a matekpéldát, akkor semmivel nem vagyok jobb annál a porosz tisztnél, aki lelő egy belga civilt, mert az átment az utcán. Akkor ugyanolyan ostoba és hatalmaskodó vagyok.

– Tehát maga szerint a fegyelmezetlenséget nem szabad büntetni? – sziszegte.

– Igen, így gondolom. Tudja, én magam is rendkívül fegyelmezetlen vagyok. Biztos vagyok benne, hogy nyitva felejtettem a kertkaput, amikor bejöttem a házba, és Mac, attól félek a tyúkjaid mind kiszaladtak az utcára.

Mac kilesett az ablakon.

– Úgy van! – kuncogott, majd felnevetett.

– Úgy tűnik, maga szerint a slamposság erény – mondta Simpson mosolyogva.

– Azt nem gondolom, de azt igen, hogy egy természetes emberi tulajdonság.

– A tanítványai nem slamposak?

– Sokan azok. Erre születni kell.

– És amikor majd dolgozni mennek a műhelybe? Az ács talán slampos segédet szeretne maga mellé?

– Á, maga most már a munka világában jár! Maga nyilvánvalóan azt szeretné, hogy az iskolák jó munkáskezeket termeljenek ki. Na, én nem. Bár azt nem tagadom, hogy az olyan cipész, aki a bőr természetéről elmélkedik naphosszat, nem más, mint púp a társadalom hátán. A precizitás és szaktudás valóban szükséges

az iparban, de azt nem találom megengedhetőnek, hogy az oktatást lezüllesszük a cipépszkedés vagy koporsóácsolás szintjére. Nem érdekel, mennyire slamos egy gyerek, ha képes gondolkodni.

– Ha slamos, akkor nem fog gondolkodni – jegyezte meg Simpson.

Ettől mosolyra fakadtam.

– Azt hiszem, ebben téved. Én például egy kifejezetten lusta ember vagyok, a könyvtáram teljes tartalma állandó jelleggel a padlón hever. És habár fizikailag lusta vagyok, mentálisan közel sem. Szerintem, az igazán lusta tanár az a fajta ember, aki csak azzal van elfoglalva, hogy mindenki pontosan érkezzon az iskolába; annyi energiáját felőrli mindez, hogy gondolkodásra már nem marad belőle. Ha valaki egész nap megfeszítve dolgozik, akkor már nem marad ideje gondolkodni.

Simpson nevetett.

– Öregem! Szeretném én látni az iskoláját!

– Miért is ne? Jöjjön el holnap reggel – javasoltam.

– Kolosszális! – mondta. – Ott leszek becsengetésre.

-Inkább ne! – somolyogtam. – Már ha nem akar tíz percig ott szobrozni az ajtóban...

– – – – –

Épp akkor érkezett, amikor kürtömbe fújtam.

– Nem sorakoztatja fel, és masíroztatja be őket a terembe? – kérdezte.

– Régebben, de most már nem – vallottam meg töredelmesen. – Az igazat megvallva, nem vagyok az egyenes sorok szerelmese...

Bementünk a terembe. Simpson szigorú tekintetét végigjártatta

csivitelő családomon, miközben én a naplót töltöttem.

– Én nem tűrném ezt a zajt! – mondta.

– Annyira pedig nem is zajos, mint a szombat esti golfklub, igaz? – erre elmosolyodott.

Jim Burnett kijött az asztalomhoz, és elvette a Glasgow-i Hírmondót, majd kivonult vele a játszótérre a kedvenc dalát dúdolgatva.

– Ez meg mi? – vont kérdőre Simpson.

– Ő az egyetlen, akit érdekelnek a háborús hírek – adtam meg a magyarázatot.

Aztán Margaret Steel jött ki.

– Kérem, uram, hazavittem a *Négy tollpelyhet*[5], és anyukám is el kezdte olvasni, azt mondja, valószínűleg vasárnapra be is fejezi. Valaki olvassa most a *Láthatatlan embert*[6]?

Odaadtam neki a könyvet, amivel ki is ment a teremből.

Aztán Tom Macintosh jött oda, és a műhely kulcsát kérte; egy hajót akart befejezni, amin épp dolgozott.

– Azt csinálnak, amit akarnak? – kérdezte Simpson.

– A felsősök igen – feleltem.

Nemsokára az összes felsős és végzős talált magának egy regényt, amivel kivonultak az árokpartra. A többiknek számtanórát tartottam.

Mary Wilson odanyújtott nekem egy zacskó cukorkát. Vettem belőle egyet.

– Kérem, uram, a másik úr is kér egyet?

Simpson is vett egyet, de olyan ábrázattal, mint aki épp nyaral, és már is nem törődik azzal, milyen bűnökbe zuhan.

– Ezt nevezem! – suttogta.- Engedi, hogy egyenek az órán? A hátsó padban egy gyerek diót tör!

Rámeredtem Ralph Ritchie-re.

– Ralph, ha ledobálsz a dióhéjat a padlóra, Mrs. Finley élve felfal!

– A zsebembe rakom – mondta.

– Akkor jó. Írd le ezt a példát!

– A többiek mit csinálnak? – kérdezte egy idő után Simpson.

– Margaret Steel és Violet Brown olvasnak. – mondtam egyből. – Annie Dixon a homokban játszik, Jack White és Bob Tosh nagy valószínűséggel a lovakról vitatkoznak, a többiek olvasnak; menjünk, nézzük meg őket – azzal elindultunk együtt az árokpartra.

Annie tényleg a homokban játszott, de Jack és Bob nem a lovakat tárgyalták ki; a Chips magazint olvasgatták.

– És még csak arra sem veszik a fáradságot, hogy eldugják, amikor maga fölbukkan! – kiáltott fel Simpson.

– Nem a fáradságot nem veszik, hanem nincs mitől félniük – javítottam ki.

Az iskolába visszafelé menet így szólt:

– Nagyon kellemes piknikhangulat van, de hát mégis! Diót meg cukorkát enni az órán!?

– Kinyílik a bicska a zsebében, mi? – kérdeztem kedélyesen.

– Hát, igen – mondta, miközben kibuggyant belőle egy nevetés.

– Öregem, maga sosem jön ki a sodrából?

– De, néha.

– Á! – mondta megkönnyebbülten. – Szóval mégsem tökéletes a

rendszer?

– Ó, te jó ég! – hördültem fel. – Hát, mégis, mit gondol, mi vagyok én? Földre szállt angyal? Csak nem gondolja, hogy egy idegekkel és akármilyen temperamentummal megáldott ember minden esetben alkalmazkodni tud a gyerekek kedélyéhez?! Én is felhúzó magam olykor, de olyankor mindig magamat hibáztatom.

Elküldtem egy kislányt a kürtömért, és elfújtam az „Oszolj!”-t.

– Most mit csinál?

Elővettem a pipámat és dohányomat.

– Gyűjtsunk rá! – mondtam. – Elsőrangú minőségű pipadohányom van!

– – – – –

Ma este Simpsonon járt az eszem. Nagyon kedves ember; a golfklubban is elismert személyiség. Ám MacMurray azt mesélte, hogy nagyon szigorú a fegyelmezésben; látta, ahogy Simpson hat szíjütést mért egy fiúra, mert egy fejet rajzolt a rajzfüzete borítójának belső oldalára. Biztos vagyok benne, hogy Simpson magát egy végtelenül igazságos embernek tartja.

Én azt hiszem, a valódi igazságosság saját lelkünk elemzésénél kezdődik. Az iskolai miltarizmus gyökerét a szellemi lustaságban kell keresnünk. Simpson pontosan olyan lusta, mint az a közmondásos anyuka, aki felkiabál a gyerekszobába: „Nézzétek meg, mit csinál a gyerek, és mondjátok meg neki, hogy hagyja abba!” Érdekelne, mit szólt volna ahhoz, ha a gyerek megkérdi: „Mi rossz van abban, hogy rajzoltam a füzetem belső lapjára egy fejet?” Nagy valószínűséggel kapott volna még hatot a szíjjal szemtelenségért.

Fura, hogy hön dicsőített demokráciánk a hatalmat arra használja, hogy zsarnokokat ültessen mások nyakára. A törvény a szegények fölött zsarnokoskodik, és ha birtokháborítást

követnek el, jól elbánik velük; a rendőrség mindenkit szekál, akinek nem makultálan fehér a gallérja; az iskolamester a tanítványai fölött hatalmaskodik; a tanítón pedig az iskolaszék. Ám elméletben, a bíró, a főtörzs, a tanító és az iskolaszék mind a demokrácia szolgálói. Isten mentsen bennünket a Webb házaspár-féle bürokratikus szocializmustól! Fontos látnunk, hogy Németország a maga szuper-hivatalosságával egyben a szuper-zsarnokiasság hazája is.

Mindennek ellentmondva, én mint szocialista abban hiszek, hogy az emberiség egyetlen megváltó ereje az individualizmus lehet. A demokrácia nem tudja megfékezni az ostoba tanárt, vagy az ostoba bírót. Ha az egyetemeink olyan tanárokat képeznek, akik egy firka miatt elvernek egy diákot, és olyan bírókat, akik filléres lopások miatt bezárnak gyerekeket, akkor az egyetemeink rosszak. Vagy az emberi természet az, ami rossz. Ha ez utóbbit állítom, akkor megint csak a pesszimizmus csapdájába esem. De nem is állítom. Kegyetlen tanáraink és bíróink mind nagyon jó emberek a klubokban és otthonaikban, de rosszak az iskolákban és a bíróságokon, mert sosem veszik rá magukat, hogy egy kis önkritikát gyakoroljanak. Az én utópiámban az egyetlen fontos vizsga az önvizsgálat lenne.

H. G. Wells *Az új Machiavelli*-ben „szeretetről és kifinomult gondolkodásról” beszél, ezek válthatják meg a világot. Ez tetszik is nekem, de a ráébredés szót mégis inkább helyénvalónak érzem. Azt szeretném, hogy a Simpsonhoz hasonló emberek ráébredjenek, hogy mesterkéltségek szabályaik igazságtalanok, gyávák és embertelenek.

Jó kis verekedésnek voltam szemtanúja ma este. Négy órakor arra lettem figyelmes, hogy a Murray utcában tülekedés támad, és már szinte éreztem is a vér szagát. Mitöbb, azt is sejtettem, hogy Jim Steel az új fiút, Welshet szándékozik megruházni, mert láttam délután hogyan emeli az öklét figyelmeztetőleg az orrához.

Mentem hát a tömeg után.

– Sportszerűséget kérek, fiúk! – közöltem.

Welsh folyamatosan azt kiabálta, hogy „hátrakötözött kézzel is kettészaggatja az egész iskolát”.

Errefelé az ilyen iskolai verekedéseknek megvan a maga etikettje. Az egyik fiú megüti a másik karját, és azt mondja: „Nesze, itt egy maflás!” A másik viszonzozza ezt, egy hasonló mozdulattal. Ha nem teszi, kap egy erősebb ütést a karjára, az „És itt egy átszálló!”-megjegyzés kíséretében. Ha ezt sem adja vissza, akkor ő van vesztesnek kikiáltva, és a kisebb fiúk megdobálják tőzeggel.

Steel a szokásos „Nesze, itt egy maflás!”-megjegyzéssel kezdte, mire Welsh szájonvágta, és ki is ütötte egyből. A gyerekek nálam akartak óvást benyújtani.

– Nem! – mondtam. – Welsh nem tudta, mi a szabály. Most pedig úgy, mint egy boxmérkőzés után, fogjatok kezet!

Welshnek esélye sem volt. Úgy lengette a karját körbe-körbe, mint egy malomkereket. Jim előrelépett, és egy balegyenest mért a másik állkapcsára, és még mielőtt Welsh feleszmélt volna, Jim a jobb kezével is behúzott neki egyet. Welsh erre sírva fakadt, én pedig lefújtam a mérkőzést. Mondtam neki, hogy Steelnek előnye volt, mert én már korábban megtanítottam nekik, mit ér egy balegyenes, és hogy később megmutatom neki is kesztyűben. Aztán megkérdeztem, min vesztek össze. Ahogy arra számítani lehetett, nem volt közöttük igazi vita. Welsh a kis Geordie Burnettnek adott egy fülest, mire Geordie sírva odakiáltotta: „Bezzeg Jim Steellel ezt nem mernéd megtenni!” Welshnek nem volt más választása, mint közölni, hogy „Dehogyanem!”, mire Geordie egyből rohant Steelhez, hogy közölje vele, Peter Welsh el akarja kapni őt.

Ahogy emlékszem, az én iskolai verekedéseimet is mind ilyen okvetetlen kiskölkök kezdeményezték. Ha Jock Tamson azt mondta

nekem: „Bob Young aszondja, hogy elkap, és jól beveri az orrodát!”, én mint a becsület bajnoka, csak azt válaszolhattam erre: „Na, csak jöjjön Bob Young az én utcámba!” És még ha Bob kebelbarátom is volt, 4 órakor találkoznom kellett vele a ringben.

Megfigyeltem, hogy a lányok mind Steelnek drukkoltak a mérkőzés előtt, és persze Welsh pártjára álltak, amikor már kiütötték. A kis huncutok!